

UUDEN USKONNONVAPAUSSLAIN, PERUSOPETUSLAIN JA LUKIOLAIN MUUTOSTEN VAIKUTUKSET SEURAKUNNAN JA KOULUN YHTEISTYÖHÖN

Uudessa 1.8.2003 voimaan tulleessa uskonnonvapauslaissa korostuu positiivinen uskonnonvapaus ja oikeus omaan uskontoon. Muutokset eivät oleellisesti muuta seurakunnan ja koulun yhteistyön lähtökohtia. Opetussuunnitelman mukainen uskonnon opetus ei edelleenkään ole perustuslain 11 §:ssä tarkoitettua uskonnon harjoittamista, joten se on uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluville pakollinen oppiaine. Käsite ”tunnustuksellinen” on korvattu käsitteellä ”oman uskonnon opetus”. Tämä ei edellytä opetuksen sisältöjen muutosta. Oman uskonnon opetusta ovat esimerkiksi rukous, virsi ja tutustuminen uskonnollisiin toimituksiin. Opetukseen liittyvä vierailukäynti kirkossa ei ole uskonnollinen tilaisuus, mikäli siellä ei osallistuta jumalanpalvelukseen tai muuhun hartauden harjoittamiseen.

Koulu voi edelleen järjestää uskonnollisia tilaisuuksia kuten jumalanpalveluksia ja hartauden harjoittamista sisältäviä päivänavauksia. Koska perustuslain 11 §:n 2 momentin tarkoituksena on suojata henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta, koulun tulee huolehtia siitä, että oppilaat eivät tahtomattaan joudu heille vieraan uskonnon harjoittamisen tilaisuuksiin. Opetushallituksen muistion mukaan lähtökohtana voidaan kuitenkin pitää, ettei oman uskonnollisen yhdyskuntansa tilaisuudesta voi vapautua.

Koulun juhlat ovat perinteisesti sisältäneet myös uskonnollisia elementtejä. Lain valmistelun yhteydessä eduskunnan perustuslakivaliokunta tähdensi, että tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria eikä niitä esimerkiksi niihin mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavina tilaisuuksina.

Koska kuitenkin uskonnonvapauslain pitkän valmistelun aikana on syntynyt monia väärinkäsityksiä uskonnollisten tilaisuuksien tiedottamisesta, uskonnon opetuksen luonteesta, koulun juhlista ja koulun uskonnon harjoittamista sisältävistä tilaisuuksista, kirkkohallitus suosittaa, että seurakunnat kävisivät keskusteluja Opetushallituksen viime kesänä kouluille lähettämän muistion pohjalta siitä, miten koulun ja seurakunnan yhteistyö järjestetään lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

Samalla kirkkohallitus kiinnittää seurakuntien huomiota yhteistyön laatuun ja tärkeyteen. Kirkon tilastojen mukaan koulujumalanpalveluksissa on vuosittain noin miljoona osallistujaa. Erityisen tärkeiksi koulujumalanpalvelukset ovat tulleet myös sen tähden, että monille oppilaille ne ovat ennen rippikoulua lähes ainoita jumalanpalveluskokemuksia. Siksi niiden huolelliseen valmistamiseen kannattaa kiinnittää huomiota.

Päivänavausten kautta seurakunta tavoittaa halutessaan lähes kaikki paikkakunnan koululaiset. Viime aikoina koulujen taholta on tullut huolestuttavia viestejä siitä, että joissakin seurakuntien pitämässä päivänavauksissa on havaittavissa tietämättömyyttä päivänavauksen merkityksestä koulun kasvatustyölle. Tämä on kirkkohallituksen mielestä vahinko, sillä koulut tarjoavat perusopetuksen aikana seurakunnille laskennallisesti noin 30 tuntia eli yhden kouluviikon verran aikaa asiansa esillä pitämiseen juuri kerran viikossa tapahtuvan päivänavauksen kautta. Tilanne voi muuttua, jos koulut kokevat, etteivät seurakunnat pidä päivänavauksia ja sen myötä yhteistyötä koulun kanssa merkittävänä tai päivänavaukset eivät palvele myös koulun tavoitteita. Seurakunnissa on syytä kiinnittää asiaan huomiota.

Käytäntö on osoittanut, että yhteiseen keskusteluun perustuva, toista kunnioittava, laaja-alainen yhteistyö tukee sekä seurakunnan että koulun kasvatustyötä. Hyvässä yhteistyössä toteutuu myös läsnäolon kirkon tehtävä paikkakunnan lasten ja nuorten hyväksi. Tässä yhteydessä kirkkohallitus viittaa myös yleiskirjeeseen 4/2004 *Materiaalia kunnan ja seurakunnan yhteistyöhön* sekä yleiskirjeessä mainittuun www.kunnat.net -sivustoon.

Liitteenä on Opetushallituksen laatima muistio perusopetuslain muutoksen vaikutuksista uskonnon ja elämäntiedon opetukseen sekä koulun toimintaan. Samansisältöinen muistio on laadittu lukiolain osalta. Mitä tulee muistiossa mainittuihin valintoihin perusopetuksessa valinnat tekee huoltaja, lukiossa opiskelija. Muistiot ovat löydettävissä sähköisessä muodossa Opetushallituksen kotisivulta, www.oph.fi.

Lisätietoja asiasta antaa Kirkkohallituksessa koulutyön sihteeri Markku Holma, p. (09) 1802 347, markku.holma@evl.fi.

KIRKKOHALLITUS

Risto Junttila

Seppo Häkkinen

MUISTIO

6.6.2003

PERUSOPETUSLAIN MUUTOKSEN VAIKUTUKSET USKONNON JA ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON OPETUKSEEN SEKÄ KOULUN TOIMINTAAN

Uskonnonvapauslain säätämisen yhteydessä tehtiin perusopetus- ja lukiolain uskonnon opetusta koskeviin pykäliin joitakin muutoksia. Seuraavassa uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetuksen järjestämiseen ja muuhun koulun toimintaan liittyviä kohtia, joista osa on muutoksia ja osa nykyisten säädösten mukaisia.

Eduskunta on hyväksynyt perusopetuslain 13 §:n seuraavaan muotoon:

Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan oppilaiden enemmistö kuuluu. Tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Oppilas, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi huoltajan ilmoittettua asiasta perusopetuksen järjestäjälle osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalla oppilaalla, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät.

Jos oppilas kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, oppilaan huoltaja päättää, minkä uskonnon opetukseen oppilas osallistuu.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämänkatsomustietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan huoltajan pyynnöstä elämänkatsomustietoa. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää elämänkatsomustiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas voi huoltajan pyynnöstä osallistua myös sellaiseen perusopetuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka oppilaan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

1. Oppilaan uskonnon / elämänkatsomustiedon opiskelun vaihtoehdot

Uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetuksen järjestämisen perusteena ovat uudessakin lainsäädännössä koulutuksen järjestäjän perusopetuksen oppilaiden enemmistö ja vähintään kolmen samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvan oppilaan osallistuminen kyseisen uskonnon opetukseen tai vähintään kolmen suomalaisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattoman oppilaan osallistuminen elämänkatsomustiedon opetukseen (kolmen oppilaan sääntö). Uskonnollisia yhdyskuntia ovat evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta sekä Suomessa rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat. Lisäksi lain voimaantulosäännöksen mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan rinnastetaan sellainen lain voimaantullessa toiminut uskonnollinen yhdistys, jota perusopetuksen järjestäjä on pitänyt aikaisemmin säännöksissä tarkoitettuna uskontokuntana. Säännös koskee Herran kansa nimistä yhdistystä. Uskonnollisten yhdyskuntien sisäisiin suuntauksiin ei lainsäädännössä puututa. Säädöksissä tarkoitettu oppilasmäärä lasketaan ottaen huomioon kaikki koulutuksen järjestäjän perusopetuksen oppilaat. Eri kieliryhmiä tarkastellaan erikseen.

Oppilaiden enemmistön uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat opiskelevat tätä kyseistä uskontoa. Lisäksi oppilas, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi huoltajan ilmoituksen perusteella osallistua tähän opetukseen. (1 mom.) Ilmoittautumisen menettelytavoista päätetään paikallisesti.

Uskonnonopetusta koskevissa valinnoissa pyritään siihen, että ratkaisu on pysyvä. Uskonnon opetusta koskevat valinnat noudattavat tässä muiden, esimerkiksi valinnaisten aineiden käytäntöjä.

Siirtymävaiheessa enemmistön uskonnon opetukseen osallistuvien muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien ei tarvitse enää erikseen ilmoittautua kyseiseen opetukseen.

Muutoksena nykytilaan ei enemmistön uskonnon opetuksesta siis enää tarvitse hakea vapautusta. Silloin, kun koulutuksen järjestäjän oppilaiden enemmistö on evankelis-luterilaisia, sovelletaan kolmen sääntöä uskonnonopetuksen osalta ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluviin ja Suomessa rekisteröityihin eri uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluviin oppilaisiin ja elämänkatsomustiedon osalta uskontokuntiin kuulumattomiin oppilaisiin.

Tämän mukaan siis vähintään kolmelle ortodoksioppilaalle, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään ortodoksista uskonnon opetusta (1 mom.) ja kolmelle uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle opetetaan elämänkatsomustietoa. (5 mom.).

Muuhun Suomessa rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville oppilaille, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät ja kolmen sääntö täyttyy (3 mom.).

Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon lisäksi myös eräitä muita uskontoja (katoliseen, Islamin, adventistiseen, Kristinyhteisön ja Suomen Bahá'iyhteisön uskontoon) varten on laadittu opetussuunnitelman perusteet nykyisten perusteiden mukaisesti. Valmisteilla olevien uusien opetussuunnitelman

perusteiden tultua voimaan hyväksytään Suomessa vähän opetettavia uskontoja varten uudet perusteet. Ennen näiden voimaantuloa noudatetaan nykyisiä perusteita. Jos kyseisen uskonnon opetukseen ei ole ollenkaan laadittu opetussuunnitelman perusteita, niin alkuvaiheessa sovelletaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainittuja kaikille uskonnoille yhteisiä tavoitteita. Koulutuksen järjestäjä ilmoittaa asiasta Opetushallitukselle, joka laatii kyseiset opetussuunnitelman perusteet yhteistyössä asianomaisen yhdyskunnan kanssa ja hyväksyy ne hallintopäätöksellä. Suomessa vähän opetettavien uskontojen opetussuunnitelman perusteet ovat nähtävissä Opetushallituksen www.oph.fi -sivuilla.

Oppilaalle, joka kuuluu sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, jonka oman uskonnon opetusta koulutuksen järjestäjä ei järjestä, voi osallistua elämänkatsomustiedon opetukseen huoltajan pyynnöstä (5 mom.).

Jos suomalaisen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattoman oppilaan saama kasvatusta ja kulttuurista vastaa jotain koulutuksen järjestäjän tarjoamaa uskonnon opetusta, voi oppilas huoltajan pyynnöstä osallistua kyseiseen uskonnon opetukseen (6. mom.). Näiden oppilaiden määrää ei huomioida tarkasteltaessa koulutuksen järjestäjän velvoitetta järjestää kyseistä uskonnon opetusta.

Jos oppilas ei osallistu uskonnon/ elämänkatsomustiedon opetukseen (oppilaan omaa uskontoa ei opeteta / elämänkatsomustiedon ryhmää ei muodostu), hänelle järjestetään muuta opetusta tai ohjattua toimintaa (perusopetuslaki 5 §).

Uudistetussa perusopetuslain 13 §:ssä mainitaan myös mahdollisuus, että oppilas kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. (4 mom.) Tällöin oppilaan huoltaja päättää, mihin uskonnon opetukseen oppilas osallistuu. Uskonnonvapauslain siirtymäsäädetösten johdosta tämä tilanne voi tulla kysymykseen vasta kolme vuotta lain voimaantulon jälkeen (1.8.2006). Uskonnolliset yhdyskunnat voivat päättää, sallivatko ne jäsenilleen kaksoisjäsenyyttä.

2. Uskonnollisen yhdyskunnan antama koulun uskonnon opetusta korvaava opetus

Koulun toiminta määritellään opetussuunnitelmassa ja siihen perustuvassa vuosisuunnitelmassa. Jos perusopetuksen oppilaan omaa uskontoa ei opeteta koulun toimesta, voi se uskonnollinen yhdyskunta, johon oppilas kuuluu, antaa opetuksen koulun ulkopuolisena opetuksena. Koulun tulee pyytää oppilaan huoltajalta luotettava selvitys yhdyskunnan jäsenyydestä ja uskonnon opettamisesta. Oppilaan saaman opetuksen määrä voi tällöin koulussa alittaa säädetyn kokonaistuntimäärän. Tällöin oppilaalle ei myöskään järjestetä korvaavaa opetusta tai toimintaa. Uskonnollisen yhdyskunnan antamasta opetuksesta ei merkitä mahdollisia arvosanoja todistukseen.

3. Uskonnon opetuksen luonne

Säädösmuutosten ehkä näkyvin muutos on ilmaisun "tunnustuksen mukainen opetus" muuttaminen "oman uskonnon opetuksiksi". Tämä ei edellytä sisältöjen muutosta.

Lakiuudistusta edeltäneessä keskustelussa on usein noussut esiin uskonnon opetuksen ja uskonnon harjoittamisen suhde. Uskonnon opetusta säätelevät edelleen opetussuunnitelman perusteet ja paikalliset opetussuunnitelmat. Opetussuunnitelman perusteiden mukainen uskonnon opetus ei ole perustuslain 11 §:ssä tarkoitettua uskonnon harjoittamista.

Uskonnon opetukseen sisältyy olennaisena osana oman uskonnon tuntemus. Perustuslakivaliokunnan kannanoton mukaan uskontoon perehtymiseen kuuluu myös tutustuminen uskonnonharjoittamisen muotoihin ja tapoihin. Oman uskonnon opetusta on esimerkiksi rukous, virsi ja tutustuminen uskonnollisiin toimituksiin. Esimerkiksi opetukseen liittyvä vierailukäynti kirkossa tai moskeijassa ei ole uskonnollinen tilaisuus, edellyttäen että siellä ei osallistuta jumalanpalvelukseen tai muuhun hartauden harjoittamiseen. Kaiken tunnilla tapahtuvan opetuksen ja muun toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua ja opetussuunnitelman mukaista.

4. Koulun juhlat

Suomalaisella koululla on useita perinteisiä juhlia. Osassa niistä on joitakin uskonnollisuuteen viittaavia elementtejä. Tällaisia ovat mm. joulujuhla ja kevätjuhla sekä itsenäisyyspäivän juhla. Eduskunnan perustuslakivaliokunta tähdentää että, tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria eikä niitä esimerkiksi niihin mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavina tilaisuuksina.

5. Koulun uskonnolliset tilaisuudet

Koulu voi edelleen järjestää uskonnollisia tilaisuuksia kuten jumalanpalveluksia ja uskonnollisia päivänavauksia. Perustuslain 11 §:n 2 momentin mukaan ketään ei voida velvoittaa osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Tämän perusteella oppilasta ei voida velvoittaa osallistumaan jumalanpalvelukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen. Perusopetuksen oppilaan osalta oppilaan huoltaja ilmoittaa, jos oppilas ei osallistu uskonnon harjoittamiseen. Ilmoituksen voi tehdä kertaluontoisesti esimerkiksi kouluun ilmoittauduttaessa tai tapauskohtaisesti. Ilmoituksen muodon päättää koulutuksen järjestäjä. Ilmoituksen jälkeen huolehditaan siitä, että oppilas ei osallistu kyseisiin tilaisuuksiin. Tämän säännöksen tarkoituksena ei ole estää muiden positiivista uskonnon harjoittamisen vapautta. Koulu on vastuullinen oppilaasta, joka ei osallistu koulun järjestämään uskonnon harjoittamiseen. Tällöin koulu järjestää oppilaalle muuta toimintaa.

Perustuslain 11 §:n 2 mom:n tarkoituksena on ensisijassa suojata henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta. Vapautuksen perusteina ovat yksinomaan omantunnon syyt. Lähtökohtana voidaan pitää, ettei oman uskonnollisen yhdyskuntansa tilaisuudesta voi vapautua. Huoltajan esittämästä perustellusta syytä oppilas vapautetaan uskonnon harjoittamista. Koulutyön sujuvuuden kannalta ilmoitus tulee tehdä mahdollisimman ajoissa etukäteen, esimerkiksi lukukauden alussa.

Koulun ylläpitäjällä ja koululla on velvollisuus tiedottaa huoltajille koulun toiminnasta. Koska oppilaalla on huoltajan ilmoituksesta säädetyin edellytyksin

mahdollisuus kieltäytyä uskonnon harjoittamisesta, niin tiedotteista on tullava ilmi koulun järjestämät uskonnolliset tilaisuudet.

6. Opettajan kelpoisuus

Laki Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa uskontunnustukseensa katsomatta (173/21) siihen tehtyine muutoksineen on kumottu uudella uskonnonvapauslailla. Tämä tarkoittaa, että evankelis-luterilaista ja ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta ei enää edellytetä asianomaisen kirkon jäsenyyttä. Muiden uskontojen opetusta antavilla opettajilla vastaavaa jäsenyyksivaatimusta ei ole tähän astikaan ollut. Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuun asetukseen on tarkoitettu lisätä säännös uskontoa opettavan henkilön (luokanopettajat ja aineenopettajat) aineenhallintavaatimuksista siten, että opettajalta vaaditaan opintoja opetettavassa uskonnossa.

7. Kouluhenkilöstön asema.

Perusoikeusuudistuksen valmistelussa on katsottu, ettei uskonnon ja omantunnon vapautta koskevasta perusoikeussäännöksestä voida johtaa yleistä oikeutta kieltäytyä virkavelvollisuuksiin kuuluvasta tehtävästä vakaumuksen perusteella. Säännöksen on kuitenkin katsottu puoltavan yleisesti työnjaollisia ja hallinnollisia järjestelyjä, joilla vältetään henkilön velvoittaminen vakaumustaan loukkaaviin työtehtäviin.

MUISTIO

6.6.2003

LUKIOLAIN MUUTOKSEN VAIKUTUKSET USKONNON JA LÄMÄNKATSOMUSTIEDON OPETUKSEEN SEKÄ LUKION TOIMINTAAN

Uskonnonvapauslain säätämisen yhteydessä tehtiin perusopetus- ja lukiolain uskonnon opetusta koskeviin pykäliin joitakin muutoksia. Seuraavassa uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisen ja muuhun lukion toimintaan liittyviä kohtia, joista osa on muutoksia ja osa nykyisten säädösten mukaisia. Tässä esitetyjä ohjeita noudatetaan myös aikuisten lukiokoulutuksessa lukuun ottamatta lukiolain 9 §:n 5 momenttia ja tuntijakoa.

Eduskunta on hyväksynyt lukiolain 9 §:n seuraavaan muotoon:

Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää opiskelijoiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan opiskelijoiden enemmistö kuuluu. Tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat opiskelijat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Opiskelija, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi halutessaan osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalla opiskelijalla, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle opiskelijalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos opiskelijat sitä pyytävät.

Jos opiskelija kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, opiskelija päättää, minkä uskonnon opetukseen oppilas osallistuu.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle opiskelijalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämäkatsomustietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla opiskelijalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan hänen pyynnöstään elämäkatsomustietoa. Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää elämäkatsomustiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas voi osallistua myös sellaiseen koulutuksen järjestäjän järjestämään uskonnon

opetukseen, joka oppilaan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa.

1. Opiskelijan uskonnon / elämänkatsomustiedon opiskelun vaihtoehdot

Uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetuksen järjestämisen perusteena ovat uudessakin lainsäädännössä koulutuksen järjestäjän lukio-opiskelijoiden enemmistö ja vähintään kolmen samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvan opiskelijan osallistuminen kyseisen uskonnon opetukseen tai vähintään kolmen suomalaisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattoman opiskelijan osallistuminen elämänkatsomustiedon opetukseen (kolmen opiskelijan sääntö).

Uskonnollisia yhdyskuntia ovat evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta sekä Suomessa rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat. Lisäksi lain voimaantulosäännöksen mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan rinnastetaan sellainen lain voimaantullessa toiminut uskonnollinen yhdistys, jota lukiokoulutuksen järjestäjä on pitänyt aikaisemmin säännöksissä tarkoitettuna uskontokuntana. Säännös koskee Herran kansa nimistä yhdistystä. Uskonnollisten yhdyskuntien sisäisiin suuntauksiin ei lainsäädännössä puututa. Säädöksissä tarkoitettu opiskelijamäärä lasketaan ottaen huomioon kaikki koulutuksen järjestäjän lukio-opiskelijat. Eri kieliryhmiä tarkastellaan erikseen.

Opiskelijoiden enemmistön uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat opiskelijat opiskelevat tätä kyseistä uskontoa. Lisäksi opiskelija, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan voi oman ilmoituksensa perusteella osallistua tähän opetukseen. (1 mom.) Syventäviä ja soveltavia kursseja eri uskonnoissa ja elämänkatsomustiedossa voivat kuitenkin opiskella kaikki lukion opiskelijat (opetusministeriön kannanotto 12.5.1996). Ilmoittautumisen menettelytavoista päätetään paikallisesti.

Uskonnonopetusta koskevissa valinnoissa pyritään siihen, että ratkaisu on pysyvä. Uskonnon opetusta koskevat valinnat noudattavat tässä muiden, esimerkiksi valinnaisten aineiden käytäntöjä. Ylioppilastutkinnossa opiskelija voi etukäteen valita evankelis-luterilaisen uskonnon, ortodoksisen uskonnon ja elämänkatsomustiedon kysymykset riippumatta siitä, mitä hän on lukiossa opiskellut.

Siirtymävaiheessa enemmistön uskonnon opetukseen osallistuvien muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien ei tarvitse enää erikseen ilmoittautua kyseiseen opetukseen.

Muutoksena nykytilaan ei enemmistön uskonnon opetuksesta siis enää tarvitse hakea vapautusta. Silloin, kun koulutuksen järjestäjän opiskelijoiden enemmistö on evankelis-luterilaisia, sovelletaan kolmen sääntöä uskonnonopetuksen osalta ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluviin ja Suomessa rekisteröityihin eri uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluviin opiskelijoihin ja elämänkatsomustiedon osalta uskontokuntiin kuulumattomiin opiskelijoihin.

Tämän mukaan siis vähintään kolmelle ortodoksiopiskelijalle, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään ortodoksista uskonnon opetusta

(1 mom.) ja kolmelle uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle opiskelijalle opetetaan elämäkatsomustietoa. (5 mom.).

Muuhun Suomessa rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville opiskelijoille, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos opiskelija sitä pyytää ja kolmen sääntö täyttyy (3 mom.).

Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon lisäksi myös eräitä muita uskontoja (katoliseen, Islamin, adventistiseen, Kristinyhteisön ja Suomen Bahá'-yhteisön uskontoon) varten on laadittu opetussuunnitelman perusteet nykyisten perusteiden mukaisesti. Valmisteilla olevien uusien opetussuunnitelman perusteiden tultua voimaan hyväksytään Suomessa vähän opetettavia uskontoja varten uudet perusteet. Ennen näiden voimaantuloa noudatetaan nykyisiä perusteita. Jos kyseisen uskonnon opetukseen ei ole ollenkaan laadittu opetussuunnitelman perusteita, niin alkuvaiheessa sovelletaan lukion opetussuunnitelman perusteissa mainittuja kaikille uskonnoille yhteisiä tavoitteita. Koulutuksen järjestäjä ilmoittaa asiasta Opetushallitukselle, joka laatii kyseiset opetussuunnitelman perusteet yhteistyössä asianomaisen yhdyskunnan kanssa ja hyväksyy ne hallintopäätöksellä. Suomessa vähän opetettavien uskontojen opetussuunnitelman perusteet ovat nähtävissä Opetushallituksen www.oph.fi -sivuilla.

Opiskelijalle, joka kuuluu sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, jonka oman uskonnon opetusta koulutuksen järjestäjä ei järjestä, voi osallistua elämäkatsomustiedon opetukseen (5 mom.).

Jos suomalaisen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattoman opiskelijan saama kasvatusta ja kulttuuritausta vastaa jotain koulutuksen järjestäjän tarjoamaa uskonnon opetusta, voi opiskelija omasta pyynnöstään osallistua kyseiseen uskonnon opetukseen (6. mom.). Näiden opiskelijoiden määrää ei huomioida tarkasteltaessa koulutuksen järjestäjän velvoitetta järjestää kyseistä uskonnon opetusta.

Jos opiskelija ei osallistu uskonnon / elämäkatsomustiedon opetukseen (oppilaan omaa uskontoa ei opeteta / elämäkatsomustiedon ryhmää ei muodostu), hän suorittaa säädetyn kurssimäärän muissa aineissa.

Uudistetussa lukiolain 9 §:ssä mainitaan myös mahdollisuus, että opiskelija kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. (4 mom.) Tällöin opiskelija päättää, mihin uskonnon opetukseen hän osallistuu.

Uskonnonvapauslain siirtymäsäädösten johdosta tämä tilanne voi tulla kysymykseen vasta kolme vuotta lain voimaantulon jälkeen (1.8.2006).

Uskonolliset yhdyskunnat voivat päättää, sallivatko ne jäsenilleen kaksoisjäsenyyttä.

2. Uskonollisen yhdyskunnan antama koulun uskonnon opetusta korvaava opetus

Uskonollisen yhdyskunnan antamaan opetukseen sovelletaan yleisiä hyväksilukemisen säädöksiä. Uskonollisen yhdyskunnan antamasta opetuksesta ei merkitä mahdollisia arvosanoja todistukseen.

3. Uskonnon opetuksen luonne

Säädösmuutosten ehkä näkyvin muutos on ilmaisun ”tunnustuksen mukainen opetus” muuttaminen ”oman uskonnon opetuksiksi”. Tämä ei edellytä sisältöjen muutosta.

Lakiuudistusta edeltäneessä keskustelussa on usein noussut esiin uskonnon opetuksen ja uskonnon harjoittamisen suhde. Uskonnon opetusta säätelevät edelleen opetussuunnitelman perusteet ja paikalliset opetussuunnitelmat. Opetussuunnitelman perusteiden mukainen uskonnon opetus ei ole perustuslain 11 §:ssä tarkoitettua uskonnon harjoittamista.

Uskonnon opetukseen sisältyy olennaisena osana oman uskonnon tuntemus. Perustuslakivaliokunnan kannanoton mukaan uskontoon perehtymiseen kuuluu myös tutustuminen uskonnonharjoittamisen muotoihin ja tapoihin. Oman uskonnon opetusta on esimerkiksi rukous, virsi ja tutustuminen uskonnollisiin toimituksiin. Esimerkiksi opetukseen liittyvä vierailukäynti kirkossa tai moskeijassa ei ole uskonnollinen tilaisuus, edellyttäen että siellä ei osallistuta jumalanpalvelukseen tai muuhun hartauden harjoittamiseen. Kaiken tunnilla tapahtuvan opetuksen ja muun toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua ja opetussuunnitelman mukaista.

4. Lukion juhlat

Suomalaisella koululla on useita perinteisiä juhlia. Osassa niistä on joitakin uskonnollisuuteen viittaavia elementtejä. Tällaisia ovat mm. joulujuhla ja kevätjuhla sekä itsenäisyyspäivän juhla. Eduskunnan perustuslakivaliokunta tähdentää että, tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria eikä niitä esimerkiksi niihin mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavina tilaisuuksina.

5. Lukion uskonnolliset tilaisuudet

Lukio voi edelleen järjestää uskonnollisia tilaisuuksia kuten jumalanpalveluksia ja uskonnollisia päivänavauksia. Perustuslain 11 §:n 2 momentin mukaan ketään ei voida velvoittaa osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Tämän perusteella opiskelijaa ei voida velvoittaa osallistumaan jumalanpalvelukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen. Lukion opiskelija itse ilmoittaa vapautuksesta. Ilmoituksen voi tehdä kertaluontoisesti tai tapauskohtaisesti. Ilmoituksen muodon päättää koulutuksen järjestäjä. Tämän säännöksen tarkoituksena ei ole estää muiden positiivista uskonnon harjoittamisen vapautta.

Perustuslain 11 §:n 2 mom:n tarkoituksena on ensisijassa suojata henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta. Vapautuksen perusteina ovat yksinomaan omantunnon syyt. Lähtökohtana voidaan pitää, ettei oman uskonnollisen yhdyskuntansa tilaisuudesta voi vapautua. Opiskelijan esittämästä perustellusta syytä hänet vapautetaan uskonnon harjoittamista. Koulutyön sujuvuuden kannalta ilmoitus tulee tehdä mahdollisimman ajoissa etukäteen, esimerkiksi lukuvuoden alussa.

Lukion ylläpitäjällä ja lukiolla on velvollisuus tiedottaa opiskelijoille lukion toiminnasta. Koska opiskelijalla on säädetyin edellytyksin mahdollisuus kieltäytyä uskonnon harjoittamisesta, niin tiedotteista on tultava ilmi koulun järjestämät uskonnolliset tilaisuudet.

6. Opettajan kelpoisuus

Laki Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa uskontunnustukseensa katsomatta (173/21) siihen tehtyine muutoksineen on kumottu uudella uskonnonvapauslailla. Tämä tarkoittaa, että evankelis-luterilaista ja ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta ei enää edellytetä asianomaisen kirkon jäsenyyttä. Muiden uskontojen opetusta antavilla opettajilla vastaavaa jäsenyysvaatimusta ei ole tähän astikaan ollut. Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuun asetukseen on tarkoitus lisätä säännös uskontoa opettavan henkilön (luokanopettajat ja aineenopettajat) aineenhallintavaatimuksista siten, että opettajalta vaaditaan opintoja opetettavassa uskonnossa.

7. Kouluhenkilöstön asema.

Perusoikeusuudistuksen valmistelussa on katsottu, ettei uskonnon ja omantunnon vapautta koskevasta perusoikeussäännöksestä voida johtaa yleistä oikeutta kieltäytyä virkavelvollisuuksiin kuuluvasta tehtävästä vakaumuksen perusteella. Säännöksen on kuitenkin katsottu puoltavan yleisesti työnjaollisia ja hallinnollisia järjestelyjä, joilla vältetään henkilön velvoittaminen vakaumustaan loukkaaviin työtehtäviin.